

KONFLIKT W GÓRSKIM KARABACHU – IMPLIKACJE DLA BEZPIECZEŃSTWA REPUBLIKI AZERBEJDŻANU

CONFLICT IN NAGORNO-KARABAKH:
IMPLICATIONS FOR THE SECURITY OF THE REPUBLIC
OF AZERBAIJAN

Justyna Misiągiewicz

— ABSTRAKT —

Celem opracowania jest analiza specyfiki konfliktu w Górskim Karabachu oraz jego implikacji dla bezpieczeństwa Azerbejdżanu. Określono tym samym genezę konfliktu, jego przedmiot oraz proces pokojowy. Azerbejdżan postrzegał konflikt karabaski jako zagrażający jego integralności terytorialnej i niepodległości oraz roli międzynarodowej. Porozumienie z listopada 2020 roku można traktować jako sukces polityki Azerbejdżanu, gdyż sankcjonuje prawnie przyłączenie większości terytorium Górskiego Karabachu.

Słowa kluczowe: Kaukaz Południowy; Górski Karabach; Azerbejdżan; bezpieczeństwo; konflikt

— ABSTRACT —

The aim of the study is to analyze the specifics of the conflict in Nagorno-Karabakh and its implications for the security of Azerbaijan. Thus, the genesis of the conflict, its subject and the peace process were determined. Azerbaijan saw the Karabakh conflict as a threat to its territorial integrity and independence, as well as its international role. The agreement of November 2020 can be treated as a success for Azerbaijan, as it legally sanctions the incorporation of most of the territory of Nagorno-Karabakh.

Keywords: South Caucasus; Nagorno-Karabakh; Azerbaijan; security; conflict

* Uniwersytet Marii Curie – Skłodowskiej w Lublinie, Wydział Politologii i Dziennikarstwa.

WPROWADZENIE

Problemem badawczym opracowania jest analiza konfliktu o przynależność państwową Górskiego Karabachu, obszaru znajdującego się wewnątrz terytorium Azerbejdżanu, zamieszkanego przez Ormian, funkcjonującego jako *quasi*-państwo pod patronatem politycznym i wojskowym Armenii, oraz jego implikacji dla bezpieczeństwa Azerbejdżanu. Konflikt karabaski w znacznym stopniu ukształtował środowisko międzynarodowe Kaukazu Południowego, stanowiąc najważniejsze wyzwanie w sferze bezpieczeństwa oraz wpływając w istotny sposób na kształt polityki Azerbejdżanu jako specyficznego elementu dynamiki stosunków międzynarodowych w regionie kaspijskim.

Głównym celem poznawczym badań jest analiza, dokonana zgodnie z wybranymi założeniami teoretycznymi i metodologicznymi, istoty i specyfiki konfliktu w Górskim Karabachu oraz interesów bezpieczeństwa Azerbejdżanu w tym kontekście. W opracowaniu weryfikacji poddano hipotezę badawczą, mówiącą, iż specyfika środowiska bezpieczeństwa Azerbejdżanu jest warunkowana dynamiką konfliktu w Górskim Karabachu. Zagrożenia bezpieczeństwa wpływają bowiem na strategiczne cele polityki Azerbejdżanu, kluczowego gracza w wymiarze geoenergetycznym w regionie kaspijskim.

Pozycje negocjacyjne stron konfliktu mogą być analizowane w kontekście teorii możliwości rozwiniętej przez D. Kahnemana i A. Tverskiego (Kahneman, Tversky, 1979). Teoria ta prezentuje model procesu decyzyjnego w sytuacji ryzyka. Wartością w tym kontekście są zyski i straty, a w mniejszym stopniu ostateczne rozwiązanie. Prawdopodobieństwa stworzenia rozwiązania nie są tak istotne, jak obciążenia decyzyjne. W przypadku zastosowania tej teorii w stosunkach międzynarodowych J. S. Levy argumentuje, iż skłonność do utrzymywania *status quo* jest silniejsza niż perspektywa wzmocnienia swojej pozycji w porównywalnej ilości, z uwagi na zagrożenie stratą (Levy, 2003). Tym samym w teorii możliwości strata jest większym zagrożeniem i ryzykiem niż perspektywa uzyskania korzyści. W związku z tym negocjacje dotyczące statusu Górskiego Karabachu przez wiele lat nie prowadziły do rozwiązania konfliktu, gdyż żadna strona nie chciała iść na ustępstwa, nawet jeśli mogłaby uzyskać w zamian jakieś korzyści. R. Schweller stwierdził, iż „państwa racjonalne w mniejszym stopniu liczą na korzyści, niż próbują unikać strat” (Schweller, 1996). W kontekście Górskiego Karabachu, mimo iż społeczności wszystkich stron konfliktu ponosiły jego koszty gospodarcze i społeczne w okresie ponad dwóch dekad, liderzy polityczni nie chcieli ponosić kosztów ewentualnego porozumienia. Za J. Snyderem demokratyzacja może

powodować nacjonalizm, gdy elity rządzące wykorzystują potencjał państwa na rzecz konfliktu, jednocześnie unikając osłabienia politycznego autorytetu na rzecz obywateli. Dla tego typu elit nacjonalizm jest użyteczną doktryną, która usprawiedliwia częściową formę demokracji: elita rządzi w imię narodu, ale nie jest w pełni odpowiedzialna przed obywatelami (Snyder, 2000).

Za A. Åslundem państwo utrzymywało stan równowagi, korzystny dla przywódców, ale nie dla obywateli. Stabilność autorytarna pozwalała elicie rządzącej rozwijać system korupcyjny kosztem społeczeństwa (Åslund, 2017). Obecny reżim w Azerbejdżanie wiąże się z problemami gospodarczymi i społecznymi, które były warunkowane w dużej mierze konfliktem w Górskim Karabachu. Stał się on również instrumentem manipulacji w rękach elity rządzącej celem usprawiedliwienia polityki represyjnej. Sprawujący władzę reżim wykorzystywał konflikt, chcąc w ten sposób podtrzymać mobilizację społeczeństwa i odwrócić uwagę od rozmaitych problemów (gospodarczych, łamania praw człowieka, niepokoju społecznego). W Azerbejdżanie konflikt karabaski był tym samym ważnym czynnikiem państwowo- i narodotwórczym, odgrywającym bardzo istotną rolę w budowie tożsamości i konsolidacji narodowej (Åslund, 2017).

Ramy metodologiczne prowadzonych badań objęły metody badań właściwe nauce o stosunkach międzynarodowych. Metoda czynnikowa była przydatna w celu identyfikacji, klasyfikacji i hierarchizacji uwarunkowań konfliktu w Górskim Karabachu. Analiza zawartości dokumentów z kolei została wykorzystana w celu analizy interesów bezpieczeństwa Azerbejdżanu. Analiza prognostyczna okazała się pomocna w części pracy dotyczącej perspektyw rozwiązania konfliktu w Górskim Karabachu.

GENEZA KONFLIKTU W GÓRSKIM KARABACHU

Konflikt ma swoje korzenie jeszcze we wczesnych latach 20. poprzedniego wieku. Wtedy to, po przejściu Kaukazu przez Sowietów, Bolszewicy przyznali obszar Górskiego Karabachu sowieckiemu Azerbejdżanowi jako region autonomiczny, w 94% zamieszkały przez populację Ormian (Gasparyan, 2019). W ramach ZSRR Górski Karabach był obwodem autonomicznym (GKOA – Górsko – Karabaski Obwód Autonomiczny) i należał do Azerbejdżańskiej Socjalistycznej Republiki Radzieckiej (Górecki, 2020b).

Konflikt zbrojny w Górskim Karabachu (GK) datowany od 1988 roku rozpoczął się od żądania GKOA dotyczącego przyłączenia do Armenii. Wtedy to ZSRR

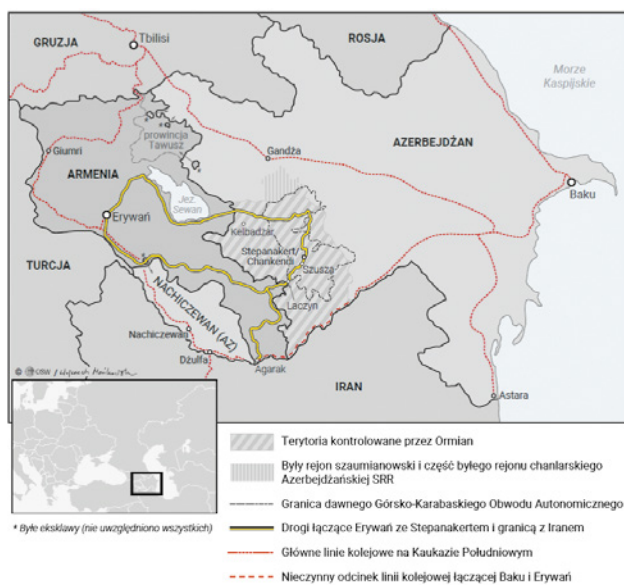
nie uznawał roszczeń Armenii dotyczących jurysdykcji w tym regionie, traktując je jako zagrożenie dla wrażliwej struktury etnicznej Kaukazu (Cheterian, 1997). W wyniku wzrostu napięcia między obu grupami etnicznymi doszło do starć w Baku w styczniu 1990 roku (Dragadze, 1996). W odpowiedzi prezydent M. Gorbaczow wysłał tam wojsko, co doprowadziło do wielu ofiar wśród ludności cywilnej. Wydarzenie to znane jako „Czarny Styczeń” stanowiło przełom w historii Azerbejdżanu. Wzmocniło bowiem tendencje prowolnościowe i antyrosyjskie wśród Azerów oraz miało zasadnicze znaczenie dla polityki bezpieczeństwa tego państwa (Tokluoglu, 2005).

Po upadku ZSRR zmienił się układ sił w konflikcie karabaskim. Armia sowiecka, która w latach 1988 – 1991 rozdzielała walczące strony, wycofała się do 1992 roku. Od tego czasu Azerowie i Ormianie zaczęli prowadzić szeroko zakrojone działania wojenne w tym regionie. Na początku lat 90. siły zbrojne Armenii przejęły kontrolę nad całym obszarem GK (z wyjątkiem części na północy i wschodzie dawnego GKOA) (Tokluoglu, 2005). W początkowej fazie wojny Armenia opanowała wszystkie obszary kontrolowane przez Azerbejdżan, włączając w to regiony o znaczeniu strategicznym: miasto Shushi oraz region Lachin, znajdujący się poza Karabachem. Stworzono również korytarz lądowy między Armenią i Górskim Karabachem (Gasparyan, 2019). W 1993 roku siły Armenii przejęły kontrolę nad sześcioma dystryktami Azerbejdżanu, graniczącymi z Górskim Karabachem: Kelbajar, Agdam, Qubatli, Jebrayil, Fizuli i Zangelan (Gasparyan, 2019). W tym samym roku Rada Bezpieczeństwa ONZ przyjęła cztery rezolucje (822, 853, 874 i 884) wzywające do zawieszenia broni i wycofania sił okupacyjnych z prowincji Azerbejdżanu. Jednocześnie ministrowie obrony i spraw zagranicznych Rosji pracowali nad umową o zawieszeniu broni między stronami konfliktu. Takie porozumienie zostało ostatecznie podpisane przez ministrów obrony Azerbejdżanu i Armenii oraz dowódcę sił zbrojnych Górskiego Karabachu 12 maja 1994 roku. Od sierpnia 1994 roku przedstawiciele Armenii, Azerbejdżanu i Górskiego Karabachu rozpoczęli regularne spotkania w Moskwie (Gasparyan, 2019).

PRZEDMIOT KONFLIKTU W GÓRSKIM KARABACHU

Przedmiotem toczącego się od ponad 30 lat konfliktu była przynależność państwowa Górskiego Karabachu, obszaru znajdującego się wewnątrz terytorium Azerbejdżanu, zamieszkanego przez Ormian, funkcjonującego pod patronatem

politycznym i wojskowym Armenii (mapa 1). Faktyczną władzę sprawowała tam wspomagana przez Armenię tzw. Republika Górskiego Karabachu (RGK), parapaństwo nieuznane na arenie międzynarodowej nawet przez Armenię. Formalnie, zgodnie z prawem międzynarodowym, całość spornych terytoriów pozostaje częścią Azerbejdżanu. Społeczność międzynarodowa uznawała go za terytorium Azerbejdżanu pod armeńską okupacją. RGK miała poczucie pewnej odrębności, co przejawiało się w oddzielnym systemie politycznym, odrębnych wyborach prezydenckich, parlamentarnych i lokalnych czy własnej symbolice państwowej.

Mapa 1. Obszar konfliktu o Górski Karabach

Źródło: Górecki, 2020b.

Konflikt karabaski, stanowiący na poziomie międzynarodowym spór o terytorium, to przede wszystkim konflikt polityczny, ale jego ważnym katalizatorem była także niechęć między dwoma narodami: Azerami i Ormianami (Gasparyan, 2019). Tym samym konflikt ten miał również charakter etniczny i narodowościowy.

Uregulowaniem konfliktu od 1992 roku zajmowała się tzw. Grupa Mińska OBWE składająca się z Armenii, Azerbejdżanu, Rosji, Francji i USA (Legieć,

2019). Mimo iż między Azerbejdżanem i Armenią funkcjonowało zawieszenie broni od 1994 roku, wysiedlenie Azerów z terytorium Górskiego Karabachu nie sprzyjało procesowi pokojowemu w regionie.

Porozumienie dotyczące zawieszenia broni powstrzymało główne walki w Górskim Karabachu i otworzyło drzwi do negocjacji pokojowych i ostatecznego rozwiązania konfliktu. Negocjacje były prowadzone od ponad dwóch dekad. Sytuacja „stabilnej równowagi” wynikała z faktu, iż żadna ze stron konfliktu nie wykazywała inicjatywy, by ją zmienić. Tym samym, mimo długoletnich negocjacji, Azerbejdżan i Armenia nie chciały ostatecznie rozwiązać konfliktu aż do 10 listopada 2020 roku. Przyczyną takiej sytuacji był fakt, iż obie strony dążyły do realizacji swoich maksymalnych aspiracji (Gasparyan, 2019).

Konflikt o przynależność państwową Górskiego Karabachu zdeterminował poradziecką historię Armenii i Azerbejdżanu, stanowiąc dla obu państw najważniejsze wyzwanie w sferze bezpieczeństwa. Efektem konfliktu stały się wysiedlenia i przymusowe migracje, ale także intensywna propaganda obydwu państw, budujących wokół Karabachu „narracje państwowotwórcze i świadomie tworzących obrazy wroga” (Górecki, 2020b).

Konflikt karabaski w znacznym stopniu ukształtował współczesną mapę polityczną Kaukazu Południowego, tworząc system sojuszy (Armenii z Rosją i Azerbejdżanu z Turcją) oraz przebieg szlaków transportowokomunikacyjnych, w tym rurociągów. Konflikt wpływał również na zwiększenie roli Gruzji, która stała się głównym państwem tranzytowym dla eksportu surowców energetycznych z Azerbejdżanu na rynek zachodni. Zdaniem W. Góreckiego konflikt pozostaje istotnym elementem polityki w regionie kaspijskim, gdyż odbywa się w newralgicznie znaczącym obszarze: między Rosją a Bliskim Wschodem (Górecki, 2020b). W tym regionie przebiegają ważne korytarze transportowe, a ewentualne wznowienie walk w Karabachu grozi kryzysem na skalę ponadregionalną (Krüger, 2010).

Określanie konfliktu o Górski Karabach mianem „zamrożony” było daleko posuniętym uproszczeniem, mimo że w pierwszych latach po zawieszeniu broni charakteryzował się niską intensywnością. Po 2003 roku napięcie stopniowo eskalowało, osiągając szczyt wiosną 2016 roku, kiedy wybuchła tzw. wojna cztero-dniowa (Górecki, 2020b). Okazało się, że groźba wznowienia działań zbrojnych cały czas istnieje. Mimo iż od 1994 roku w Górskim Karabachu utrzymywał się rozejm, był on regularnie naruszany. W rejonie konfliktu często dochodziło do incydentów zbrojnych pociągających za sobą ofiary śmiertelne, czemu sprzyjał

brak sił rozjemczych na linii rozgraniczenia (Górecki, 2020b)¹. Równocześnie stronom nie zależało na eskalacji konfliktu, gdyż wiązałyby się ona ze zbyt dużym ryzykiem porażki, co dla rządzących elit oznaczałoby groźbę utraty władzy (Górecki, 2020b). Nasilenie działań wojennych było również bardzo ryzykowne z uwagi na możliwość zaangażowania się sił zewnętrznych. Obok znacznej liczby zaangażowanych aktorów konflikt ten cechował także „wysoki stopień instytucjonalizacji procesu pokojowego” (Górecki, 2020b). Zaslugą Mińskiej Grupy OBWE było sformułowanie ogólnych zasad jego uregulowania, choć obie strony w zasadniczo odmienny sposób interpretowały kwestie nienaruszalności granic państwowych oraz prawa narodów do samostanowienia (Górecki, 2020b).

Za W. Góreckim: „konflikt pomiędzy Armenią a Azerbejdżanem (oraz Ormianami i Azerami) o Górski Karabach miał charakter wielopoziomowy i wielowymiarowy. Na poszczególnych poziomach – dwustronnym, regionalnym i międzynarodowym – można wyróżnić wymiary: polityczny (w tym militarny), gospodarczy (zwłaszcza transportowy i energetyczny) oraz społeczny” (Górecki, 2020b).

POLITYKA BEZPIECZEŃSTWA AZERBEJDŻANU W KONTEKŚCIE KONFLIKTU W GÓRSKIM KARABACHU

Konflikt w Górskim Karabachu, który miał miejsce po odzyskaniu przez Azerbejdżan niepodległości, wpłynął w dużym stopniu na jego odbudowę w wymiarze ekonomicznym oraz bezpieczeństwo narodowe. Azerbejdżan upatrywał konflikt karabaski jako zagrażający jego integralności terytorialnej i niepodległości. Zgodnie z Koncepcją Bezpieczeństwa Narodowego z 2007 roku: „agresja przeciwko państwu, stanowi główny determinant środowiska bezpieczeństwa i kluczowy czynnik w procesie tworzenia Narodowej Polityki Bezpieczeństwa” (National Security Concept of the Republic of Azerbaijan, 2007). Zgodnie z Doktryną Militarną Azerbejdżanu z 2010 roku okupacja Górskiego Karabachu przez Armenię, poza kontrolą Azerbejdżanu, niszczy nie tylko bezpieczeństwo

¹ 24 listopada 2019 roku, resort obrony Azerbejdżanu poinformował o 23 ostrzałach swoich pozycji, 25 listopada o 23, 26 listopada o 22, 27 listopada o 21, 28 listopada o 20, 29 listopada o 23, a 30 listopada o 20 (łącznie – o 152 przypadkach). W lutym 2020 roku obie strony zgłaszały około 20–30 przypadków naruszenia rozejmu przez przeciwnika dziennie.

narodowe, ale również wpływa na bezpieczeństwo całego regionu (Republic of Azerbaijan, 2010). Za prezydentem Ilhamem Alijewem, brak rozwiązania konfliktu karabaskiego nie tylko wpłynął na środowisko bezpieczeństwa Azerbejdżanu i regionu kaspijskiego, ale stanowił niebezpieczny precedens dla innych konfliktów, w różnych częściach świata (Aliyev, 2013). Tym samym, zgodnie z deklaracją prezydenta, Azerbejdżan wykazuje idealistyczne dążenie do stworzenia takiego środowiska bezpieczeństwa, gdzie państwa powstrzymują się od roszczeń terytorialnych wobec swoich sąsiadów. Ta zasada odnosi się również do działań aktorów zewnętrznych w regionie.

Konflikt karabaski stał się kwestią zasadniczą w tworzeniu priorytetów polityki zagranicznej i poszukiwaniu sojuszników wśród graczy regionalnych. Motywował również Azerbejdżan do prowadzenia aktywnej polityki eksportu surowców energetycznych. Dzięki zyskom z handlu ropą i gazem państwo to mogło modernizować swoje siły zbrojne i tym samym wzmocnić swoją pozycję w konfrontacji z Armenią i ewentualnie Rosją (Ipek, 2009). Azerbejdżan powoływał się na zasadę integralności terytorialnej państw i nienaruszalności ich granic (Krüger, 2010). Dla tego państwa rozwiązanie konfliktu musiało uwzględniać międzynarodowo uznany przebieg granic państwowych, które były w przeszłości granicami republik związkowych ZSRR (Górecki, 2020b).

Azerbejdżan nie był w stanie w sposób siłowy rozwiązać konfliktu karabaskiego, mimo że jest geograficznie większy niż Górski Karabach i Armenia, posiada trzy razy więcej populacji niż Armenia oraz w ostatniej dekadzie rozwinął swoje możliwości militarne. Gospodarka tego państwa nie jest stabilna z uwagi na zmienną cenę surowców energetycznych na rynkach światowych i niestabilność monetarną. Tym samym Azerbejdżan boryka się z poważnymi problemami społecznymi i gospodarczymi. Występują tu wyraźne podziały społeczne wynikające z dostępu do dóbr, edukacji czy ochrony zdrowia. Wydaje się, iż powyższe problemy w dużej mierze wynikają z napiętej sytuacji w Górskim Karabachu. Elity rządzące bardziej były skoncentrowane na realizacji własnych interesów związanych z utrzymywaniem reżimów autorytarnych niż na efektywnym procesie pokojowym, którego konsekwencje nie zawsze mogą być możliwe do przewidzenia (Górecki, 2020b).

Polityka bezpieczeństwa Azerbejdżanu była warunkowana oporem struktur siłowych bezpieczeństwa państwa wobec ewentualnego kompromisu, presją społeczną oraz instrumentalizacją konfliktu w polityce wewnętrznej. Azerbejdżan domagał się od Armenii zwrotu zajętego terytorium, oferując przyznanie mu autonomii (Legieć, 2019).

Po 2014 roku, wskazując jako przykład sankcje nałożone na Rosję za aneksję Krymu, władze Azerbejdżanu domagały się nałożenia podobnych obostrzeń na Armenię (Legieć, 2019). Ustępstwom w kwestii Górskiego Karabachu sprzeciwiał się tzw. „klan nachiczewański”, z którego wywodzą się elity Azerbejdżanu, w tym prezydent I. Alijew (Legieć, 2019). W dodatku społeczeństwo tego państwa wykazywało zniecierpliwienie trwającym konfliktem, z uwagi na utratę kontroli nad częścią swojego terytorium i domagało się rozwiązania tej kwestii, nawet poprzez interwencję zbrojną (Legieć, 2019). Konflikt o GK miał mniejsze znaczenie dla sytuacji wewnętrznej Azerbejdżanu niż w przypadku Armenii. Azerbejdżan, dysponujący ok. czterokrotnie wyższym PKB niż Armenia, może bowiem ponieść wyższe wydatki na armię liczącą około 120 tys. żołnierzy bez dotkliwych skutków społecznych i wzrostu zadłużenia. Azerbejdżan przeznacza około 4,6% PKB na zbrojenia (CIA World Fact Book, 2020). Zwiększenie wydatków na ten cel pozwoliło Azerbejdżanowi na zakup broni z różnych źródeł, między innymi z Rosji, Turcji, Iranu, Izraela czy Białorusi (Gasparyan, 2019). Konflikt o GK uczynił jednak Azerbejdżan bardziej podatnym na rosyjską presję polityczną. Ograniczył też współpracę tego państwa z eurazjatyckimi strukturami integracyjnymi, których członkiem jest Armenia (Legieć, 2019).

W kwietniu 2016 roku Azerbejdżan, który do tej pory deklarował, iż nie będzie używał siły, by odzyskać utracone terytoria w latach 90., przeprowadził atak militarny, burząc *status quo* i tym samym, zwracając uwagę opinii międzynarodowej. Sytuacja na linii ognia między siłami Azerbejdżanu i Górskiego Karabachu stała się nieprzewidywalna, obie strony używały siły, śmierć ponosiło coraz więcej ofiar (Gasparyan, 2019).

ROZEJM CZY DEFINITYWNE ZAKOŃCZENIE KONFLIKTU?

W 2018 roku doszło do intensyfikacji armeńsko-azerbejdżańskich rozmów na temat konfliktu o Górski Karabach. Nie przyniosły one jednak rezultatów z uwagi na silną wewnętrzną presję społeczną, ograniczającą możliwość zawarcia kompromisu (Legieć, 2020). Jednak z 9 na 10 listopada 2020 roku doszło do niespodziewanego przełomu. Premier Armenii N. Paszynian oraz prezydenci Azerbejdżanu i Rosji I. Alijew i W. Putin podpisali deklarację o wstrzymaniu walk w rejonie konfliktu w Górskim Karabachu. Porozumienie nastąpiło po sześciu tygodniach intensywnych walk w tym regionie. Rozejm zakłada, że „walczące strony zatrzymają się na zajmowanych przez siebie pozycjach” (Górecki, 2020a).

Azerbejdżan utrzyma południową część GK oraz pas bezpieczeństwa w postaci siedmiu azerskich obwodów zajętych przez Armenię w trakcie wojny w latach 1992–1994, a także uzyska korytarz łączący jego terytorium z Nachiczewanem (Legieć, 2020). Pięciokilometrowy pas tzw. korytarza laczynskiego będzie umożliwiał utrzymanie komunikacji lądowej między Armenią i Stepanakertem (mapa 2) (Górecki, 2020a). Premier Armenii zadeklarował, iż „to nie jest zwycięstwo, ale nie jest też porażka” (Łukaszewski, 2020). A. Harutyunyan, przywódca regionu Górskiego Karabachu, oświadczył, iż „biorąc pod uwagę obecną sytuację i chcąc uniknąć kolejnych strat ludzkich, zgodziłem się na zaprzestanie wojny i podpisanie trójstronnego rozejmu” (Łukaszewski, 2020).

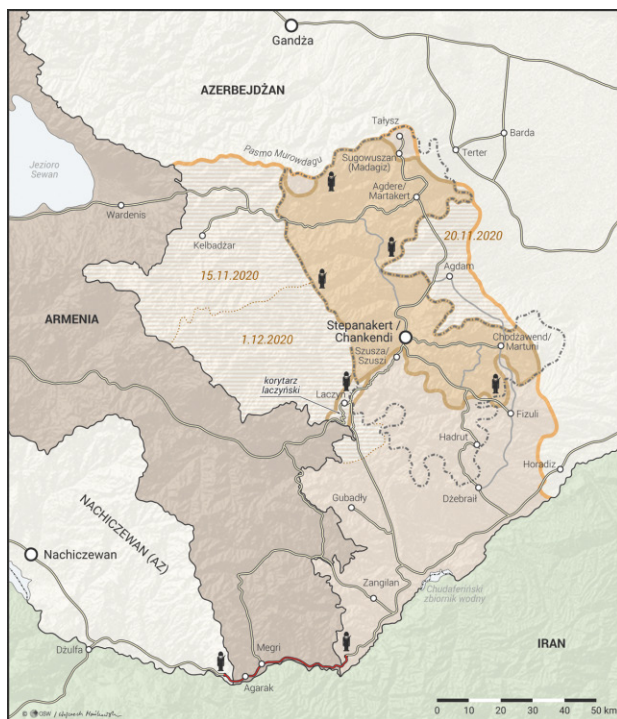
Wzdłuż linii rozgraniczenia zostały rozmieszczone siły pokojowe Rosji (Górecki, 2020a)². Wszystkie drogi i szlaki komunikacyjne w regionie mają zostać odblokowane, a uchodźcy i przymusowi przesiedleńcy mogą wrócić do miejsc zamieszkania (Górecki, 2020a). Strony dokonają również wymiany jeńców i poległych. Porozumienie nie reguluje, jaki status będzie miała nadal pozostająca pod kontrolą Armenii część Górskiego Karabachu. Będzie to najprawdopodobniej przedmiotem dodatkowych ustaleń między stronami konfliktu (Górecki, 2020a)³.

Zgodnie z komentarzem W. Góreckiego „zawieszenie broni na obecnym etapie walk i w zarysowanej powyżej postaci oznacza triumf Azerbejdżanu i *de facto* kapitulację Armenii, która traci większość terenów zajętych na początku lat dziewięćdziesiątych” (Górecki, 2020a). Rozmieszczenie w rejonie konfliktu kontyngentu sił pokojowych Rosji stanowi gwarancję utrzymania rozejmu. Rosja umocniła w ten sposób swą obecność w regionie Kaukazu Południowego (Górecki, 2020a).

Rozejm będzie miał wpływ na sytuację wewnętrzną w Azerbejdżanie. Porozumienie jest sukcesem tego państwa, gdyż sankcjonuje prawnie przyłączenie większości terytorium GK (Legieć, 2020). Wzmocni również pozycję I. Alijewa, któremu udało się doprowadzić do zakończenia okupacji ziem Azerbejdżanu. Dzięki korytarzowi terytorialnemu do Nachiczewanu państwo to uzyska połączenie lądowe z Turcją (Legieć, 2020). Zwrot Azerbejdżanowi terytoriów wokół

² 15 Brygada Zmechanizowana –1960 żołnierzy z etatowym wyposażeniem, m.in. transporterami opancerzonymi. Siły pokojowe mają stacjonować na miejscu przez pięć lat z możliwością przedłużenia ich pobytu o kolejne pięcioletnie okresy.

³ Formalnie pozostanie on w składzie Azerbejdżanu, a enklawa Armenii uzyska autonomię mniejszą niż dotychczas Republika Górskiego Karabachu „nowy Górski Karabach” będzie prawdopodobnie strefą zdemilitaryzowaną.

- Prawdopodobny zasięg obszarów, które zgodnie z rozejmem z dnia 10.11.2020 r. przejdą pod kontrolę Azerbejdżanu (z datami przekazania poszczególnych rejonów):
 - rejon kelbadzarski: 15.11.2020 r.
 - rejon agdamski: 20.11.2020 r.
 - rejon laczynski: 1.12.2020 r.
 Obszary niezakreskowane zostały zdobyte przez wojska azerbejdżańskie w toku walk (27.09–9.11.2020 r.).
- Prawdopodobny kształt "nowego Górskiego Karabachu" (wzdłuż linii kontaktowej, w tym, w korytarzu laczynskim, będą stacjonować rosyjskie siły pokojowe)
- Rosyjska obecność w rejonie konfliktu (siły pokojowe i wojska pograniczne)
- Granica dawnego Górsko-Karabaskiego Obwodu Autonomicznego (w ramach ZSRR)
- Przyszłe połączenie lądowe do Nachiczewanu (pod kontrolą rosyjskich wojsk pogranicznych)
- Główne drogi

Mapa 2. Obszar konfliktu o Górski Karabach po wejściu w życie rozejmu z 2020 roku

Źródło: Górecki, 2020a.

Górskiego Karabachu zgodnie z postanowieniami porozumienia pokojowego może spowodować, iż obszar ten będzie narażony na ewentualny atak ze strony tego państwa, celem opanowania całości spornego obszaru (Gasparyan, 2019). Z kolei w Armenii warunki rozejmu odebrane zostały jako upokarzająca porażka (Górecki, 2020a). Zdaniem A. Legiecia podważanie porozumienia może się stać priorytetem polityki Armenii, „ponieważ nie kończy ono konfliktu ormiań-

sko-azerskiego, którego podstawą jest zarówno spór o przynależność GK, jak i uwarunkowania etniczne” (Legieć, 2020).

Rozwiązanie konfliktu karabaskiego nie polepszy sytuacji ekonomicznej w państwach w nim uczestniczących, ale stabilizacja polityczna w regionie niewątpliwie wpłynie na zwiększenie inwestycji zagranicznych i zaufania ze strony korporacji międzynarodowych, co ma szczególne znaczenie dla bezpieczeństwa energetycznego Azerbejdżanu (Polachek, Seiglie, Xiang, 2012). Za E. Gartzke, Li Quan i C. Boehmer, „jeśli państwo jest uzależnione od rynków kapitałowych, jest również uzależnione od politycznej stabilności” (Gartzke, Quan, Boehmer, 2001). Normalizacja relacji między państwami kaukaskimi zoptymalizuje nie tylko środowisko bezpieczeństwa, ale również może zwiększyć możliwości transportu surowców w regionie (Charlick – Paley, Williams, Olikier, 2003).

Europejskie Forum Geopolityczne badało kwestie dotyczące, w jaki sposób uwarunkowania ekonomiczne, uwzględniające współpracę regionalną, mogą stworzyć możliwość długotrwałego rozwiązania konfliktu w Górskim Karabachu (The European Geopolitical Forum, 2012). Zakładano, iż dialog ekonomiczny może doprowadzić do stworzenia scenariuszy pokonfliktowych dla Górskiego Karabachu, opartych na mapie drogowej prowadzącej do integracji ekonomicznej całego Kaukazu Południowego. Koncepcja wpływu czynników ekonomicznych to „kluczowy element nowej wizji procesu pokojowego w regionie, wzmacniający wszechstronną, stałą współpracę, umożliwiającą swobodny przepływ ludności, dóbr, usług i kapitału, prowadząc do integracji ekonomicznej i otwarcia granic” (The European Geopolitical Forum, 2012). Takie podejście daje możliwość nowych rozwiązań, jeśli chodzi o badania nad rozwiązaniem konfliktu karabaskiego. Uwarunkowania ekonomiczne łączą bowiem wizję zintegrowanego gospodarczo Kaukazu Południowego oraz szeregu wartości, takich jak: prawo ludności do życia w pokoju i bezpieczeństwie, działania na rzecz pokoju, dobre relacje sąsiedzkie, lepsze warunki ekonomiczne, prawo uchodźców do powrotu na swoje terytoria i stworzenie tam bezpiecznych warunków życia (Niculescu, 2017).

PODSUMOWANIE

Konflikt w Górskim Karabachu wpłynął on na politykę bezpieczeństwa, a także tożsamość Azerbejdżanu. Za W. Góreckim: „odcisnął też piętno na całym regionie, naruszając wewnętrzną spójność Kaukazu Południowego i kreując nowe sieci powiązań politycznych, gospodarczych i społecznych” (Górecki, 2020b).

W wymiarze międzynarodowym konflikt był początkowo uważany za główną przeszkodę w dostępie do kaspijskich złóż ropy naftowej i gazu (Górecki, 2020b). Mimo braku postępów w uregulowaniu konfliktu karabaskiego udało się jednak zrealizować regionalne projekty energetyczne. Warto również zwrócić uwagę na fakt, iż miał on zasadniczy wpływ na geopolitykę budowania rurociągów z regionu kaspijskiego na rynek europejski. Wylimitowanie Armenii jako głównego państwa tranzytowego dla surowców energetycznych eksportowanych z Azerbejdżanu wzmocniło rolę Gruzji w tym wymiarze.

Bezpieczeństwo regionalne Kaukazu Południowego było wypadkową kilku uwarunkowań: równowagi sił między Armenią a Azerbejdżanem, pozycji Rosji, która dążyła do przeforsowania własnej koncepcji rozwiązania konfliktu oraz ograniczonej możliwości innych graczy – USA, UE, Iranu i Turcji – wynikającej z braku potencjału i/lub woli politycznej do głębszego zaangażowania się w konflikt karabaski (Górecki, 2020b).

BIBLIOGRAFIA:

- Aliyev, I. (2013). *Opening Speech by at the Azerbaijan-USA Forum Future Vision* 29 May. Pobrane z: <http://president.az/mobile/articles/8311>.
- Åslund, A. (2017). The Three Regions of the Old Soviet Bloc. *Journal of Democracy*, 28(1), 89–101.
- Charlick – Paley, T., Williams, P., Oliker, O. (2003). The Evolution of Central Asia and South Caucasus: Implications for Regional Security. W: O. Oliker, T. Szayna (red.). *Faultlines of conflict in Central Asia and the south Caucasus: implications for the U.S. Army* (s. 7–39). Santa Monica: Rand.
- Cheterian, V. (1997). Dialectics of Ethnic Conflicts and Oil Projects in the Caucasus. *Program for Strategic and International Security Studies*, 1, 24.
- CIA World Fact Book (2020). Pobrane z: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/aj.html>.
- Dragadze, T. (1996). Azerbaijan and the Azerbaijanis, W: G. Smith, (red.). *The Nationalities Question in the Post Soviet States* (ss. 269–290). London: Longman.
- Gartzke, E., Quan, L., Boehmer, C. (2001). Investing in the Peace: Economic Interdependence and International Conflict. *International Organization*, 55(2), 391–438.
- Gasparyan, A. (2019). Understanding the Nagorno-Karabakh conflict: domestic politics and twenty-five years of fruitless negotiations 1994–2018. *Caucasus Survey*, 7(3), 235–250.
- Górecki, W. (2020a). *Górski Karabach: kapitulacja Armenii, sukces Rosji*. Pobrane z: <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2020-11-10/gorski-karabach-kapitulacja-armenii-sukces-rosji>.
- Górecki, W. (2020b). *Kaukaski węzeł gordyjski. Konflikt o Górski Karabach*. Pobrane

- z: <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/raport-osw/2020-05-28/kaukaski-wezel-gordyjski>.
- Ipek, P. (2009). Azerbaijan's Foreign Policy and Challenges for Energy Security. *Middle East Journal*, 63(2), 228 – 239.
- Kahneman, D., Tversky, A. (1979). Prospect Theory: An Analysis of Decision Under Risk. *Econometrica*, 47(2), 263–292.
- Krüger, H. (2010). *The Nagorno-Karabakh Conflict: A Legal Analysis*. London: Springer.
- Legieć, A. (2019). *Perspektywy rozwiązania konfliktu o Górski Karabach*. Pobrane z: https://pism.pl/publikacje/Perspektywy_rozwiazania_konfliktu_o_Gorski_Karabach_.
- Legieć, A. (2020). *Rozejm w Górskim Karabachu*. Pobrane z: https://www.pism.pl/publikacje/Rozejm_w_Gorskim_Karabachu.
- Levy, J., Jack, S. (2003). Applications of Prospect Theory to Political Science. *Synthese*, 135(2), 215–241.
- Łukaszewski, J. (2020). *Jest porozumienie w Górskim Karabachu. Gwarantem pokoju ma być Rosja. Ormianie są wściekli*. Pobrane z: <https://wyborcza.pl/7,75399,26497098,erewan-i-baku-podpisaly-porozumienie-gwarantem-pokoju-w-gorskim.html?disableRedirects=true>.
- National Security Concept of the Republic of Azerbaijan (2007). Pobrane z: <http://www.azembassy.org.au/uploads/docs/Azerbaijan.pdf>.
- Niculescu, G. V. (2017). The Geopolitics of Energy in the South Caucasus and the Prospects for Regional Energy Security Cooperation. W: J. Novogrockiene, E. Siaulyte (red.). *Addressing Emerging Security Risks for Energy Networks in South Caucasus* (ss. 51 – 59). Amsterdam: IOS Press.
- Polachek, S., Seiglie, C., Xiang, J. (2012). Globalization and International Conflict: Can Foreign Direct Investment Increase Cooperation Among Nations?. W: R. M. Garfinkel, S. Skaperdas (red.). *The Economics of Peace and Conflict* (s.736–755). Oxford, New York: Oxford University Press.
- Republic of Azerbaijan (2010). Pobrane z: <http://www.mod.gov.az/doktrina.htm>.
- Schweller, R. (1996). Neorealism's Status Quo Bias: What Security Dilemma? *Security Studies*, 5(3), 90–121.
- Snyder, J. (2000). *From Voting to Violence: Democratization and Nationalist Conflict*. New York: Norton.
- The European Geopolitical Forum (2012). Pobrane z: http://gpf-europe.com/upload/iblock/99c/egf_nk_paper_october_10_2012_formatted.pdf.
- Tokluoglu, C. (2005). Definitions of National Identity, Nationalism and Ethnicity in post-Soviet Azerbaijan in the 1990s. *Ethnic and Racial Studies*, 28(4), 727.